הגייהאד של ערב הסעודית, בעולם ובמזרח התיכון

מרדכי ניסן

הקדמה

שלוש הן המתחרות על הובלת מערכת הג׳יהאד במזרח התיכון ובעולם: **איראן**, שזהותה הלאומית הפרסית והשיעית המיוחדת, מגבילה את הישג ידה הפוליטי ואת משיכתה הדתית ומעוררת עוינות אצל המוסלמים הסוניים והערבים; **אל-קעידה**, שעודנה מתמודדת עם הפלישה הצבאית האמריקנית בסוף 2001, בסיס הפעולה המרכזי שלה באפגניסטן חוסל ברובו, והיא הפכה ליעד של סוכנויות ביון, מעקב וגופים צבאיים; **וערב הסעודית**, מרכזה ההיסטורי של האסלאם ויצרנית מובילה של נפט, המשמשת מוקד פוליטי המקדם, מכלכל ומארגן את הג׳יהאד הגלובלי שמטרתו לאסלם את כל המזרח התיכון ושאר העולם. כחלק מקבוצת המדינות המוסלמיות הסוניות, ערב הסעודית מפעילה תנופה של נורמות, משאבים מרובים, ויומרנות אוניברסאלית המתחרה באירן ובאל-קעידה.

למרות היותה מדינה תומכת-טרור במשך עשרות שנים, סעודיה נהנית מדימוי מתון וידידותי במערב. הסעודים מעמידים פנים של שיתוף פעולה וידידות ובו בזמן מקדמים אג׳נדה אסלאמית ארוכת טווח. מעט היכולות הצבאיות-קונבנציונאליות שלהם, אשר אמורות עוד להתרחב, מסוות חרחור-מלחמה המנוהל באמצעים אחרים. ערב הסעודית מזוהה היסטורית כשותפתה של וושינגטון במלחמה כנגד הג׳יהאד העולמי — בעוד היא עצמה אינה אלא מובילה מרכזית שלו.

האתוס הוואהאבי המוסלמי, שמקורו במאה השמונה עשרה במדבר נג׳ד, מבודד מכל השפעה מערבית, הוא יסוד של החברה והמשטר הסעודי. הוואהאביזם קשור אל בלעדיות פולחנית, קנאות דתית קיצונית ולהט לוחמני. מאז הקמת ממלכת ערב הסעודית בשנות ה-1930, המדינה מונחית על ידי חוקי השריע׳ה, ועל ידי קנון מוסרי המכתיב התנהגות מחמירה בפומבי. עריפות ראשים והלקאות משמשים כעונשים מקובלים לעוברים על חוקי האסלאם. הוועדה למניעת הפקרות ועידוד טוהר וצניעות מסיירת ברחובות כדי לוודא שלנשים יש ליווי מתאים ושהן עטויות ברעלה. בפסטיבל המורשת הלאומית בריאד קיימת מדיניות של הפרדה בין המינים, הקובעת ימי ביקור נפרדים לשני המינים. לנוצרים המבקרים או מתגוררים בערב הסעודית אין זכות להקים כנסיות.

במסגדים ובאוניברסיטאות של מכה, ריאד, מדינה וג׳דה, הסאלאפיזם הסעודי (המחזיר את המודל של המנהיגים האדוקים באסלאם המוקדם) והג״יהאדיזם (הקורא למלחמת קודש נגד הכופרים) הם הנושאים העיקריים שמרכיבים את סדר היום הרוחני והפוליטי.[1] אחד היעדים הרשמיים של החינוך הסעודי הוא ״להכין תלמידים, מבחינה גופנית ומבחינה רוחנית, לג׳יהאד למען אללה״. שייח׳ים מלומדים, כמו הפלשתינאי עבדאללה עזאם, שלימד באוניברסיטה המוסלמית בריאד בסוף שנות ה-70, ועבדול עזיז בין-בז, ששימש כמופתי הגדול של סעודיה עד מותו בשנת 1999, הטיפו למען ההתחייבות של כל המוסלמים לג׳יהאד עולמי ולשנאת נוצרים ויהודים.[2] איש-הדת הסעודי נסיר בן חמיד אל-פאהד, סיפק הצדקה תיאולוגית לרצח המוני של ״כופרים״.[3] על הדגל הלאומי של ערב הסעודית חקוקה הצהרת האמונה הבסיסית של האסלאם — ״אין אלוהים מלבד אללה ומוחמד הוא שליחו״ — לצד ציור של חרב.

ד״ר **מרדכי ניסן** הוא מרצה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית, ירושלים. חבר מערכת *נתיב*.

למרות מראית-עין של חברה מבודדת, ערב הסעודית היתה תמיד מעורבת בסביבתה הפוליטית. ביטולה של החיליפות על ידי הרפובליקה הטורקית ב-1924 שימש כזרז לשאיפותיה של סעודיה לתפוס את מרכז הבמה הפוליטית בעולם המוסלמי. ב-1926 היא אירחה את "קונגרס העולם המוסלמי", ב-1962 היא הקימה את "הקונגרס המוסלמי העולמי", ב-1969 היא יסדה את "ארגון הקונגרס המוסלמי" (OIC), המורכב כיום מ-57 מדינות, ולאחר מכן את "הליגה המוסלמית העולמית" (MWL) — כל זאת כדי לקדם ולממן את הוואהביזם ברחבי העולם. עבדאללה נאסיף, המזכ"ל לשעבר של ה-MWL, הכריז פעם כי ה"ג'יהאד באסלאם נוצר כדי לקדם את תכלית הצדק, הכבוד וחוק הקוראן".

ערב הסעודית והמזרח תיכון

בפוליטיקה של המזרח התיכון החליפה האג'נדה המוסלמית של ערב הסעודית את האג'נדה של הלאומיות הערבית של מצרים תחת שלטונו של גמל עבדול נאצר שנפטר ב-1970. שינוי אידיאולוגי זה נולד בעקבות סיומה של מלחמת יום הכיפורים, כאשר המדינות יצרניות הנפט, בהנהגתה של ערב הסעודית, הטילו חרם על ארה"ב ובכך גרמו למחיר הנפט להרקיע שחקים בשוקי המערב. ב-1974 כינס פייסל, מלך ערב הסעודית, ועידה מוסלמית בלאהור [בירת פקיסטן] בה הצהיר כי המזרח התיכון יתאסלם לגמרי וכן שהנוצרים במזרח התיכון והיהודים בישראל יחוסלו.[4] בכך שורטט קו המלחמה האזורית הראשון, שבעקבותיו תבוא התאסלמותו של המזרח התיכון כולו. מכאן ואילך העולם הרחב המאוים כבר על ידי האסלאם — הבה נזכור את המחלוקת בדנמרק על פרסום הקריקטורות של מוחמד ואת התיק המשפטי בהולנד של חברת הפרלמנט ההולנדי עייאן הירסי עלי — יהיה טרף קל לחיילי אללה, למטיפים ולקדושים המעונים.

מצרים

הורשת הנוצרית והחיוניות התרבותית של מצרים אינן מבטיחות אותה מפני השתלטות אפשרית של אסלאם קיצוני. ב-1928 הקים חסן אל-באנה באיסמעיליה את "האחים המוסלמים" (אל-איח'ואן אל-מוסלימין) כדי להילחם נגד השפעות זרות. בהתאם לכך, מתנוססים על דגלה ספר הקוראן ושתי חרבות. עובדה מעניינת היא שתנועת "האיח'ואן" הבדואית בערב הסעודית, שנודעה במעשי הטבח שביצעה כנגד ההאשמים מחיג'אז בטאיף בשנת 1924, התארגנה בהתיישבות קבע בשנים 1928-1929. השם המשותף שהעניקו "האיח'ואן" לאחווה הסעודית והמצרית מרמז על קיומו של אתוס מוסלמי-דתי משותף.

המעורבות הסעודית בענייני מצרים בכלל, ובתחום הדתי בפרט, מהווה דוגמה לדפוס מדיניות. מוחמד ראשיד רידא (נפטר ב-1935), איש דת בעל השפעה שהגיע לקהיר מסוריה, הושפע על ידי הוואהביזם ונתמך על ידי הסעודים. חברי "האחים המוסלמים" במצרים, שנרדפו על ידי משטרו של נאצר החל משנת 1952, ברחו לערב הסעודית והפכו שם למורים משפיעים באוניברסיטאות הסעודיות. בשנת 1954 התערב המלך סעוד בענייני מצרים בשמו של מנהיג "האחים המוסלמים" הכלוא, חסן אל-ח'ודייבי.[5] סעיד כות'ב, אנטי מערבי קיצוני שהיה האידיאולוג הראשי של ארגון "האחים המוסלמים" ועורך המגזין שלו, פיקד על ה"מנגנון המיוחד" של הארגון, שמומן וחומש על ידי הסעודים. כות'ב הוצא להורג במצרים בשנת 1966 בשל הוראת אסלאם קיצוני, בזמן שאחיו לימד בערב הסעודית.

בשנת 1955 התכנסו נציגים של 38 ממשלות מוסלמיות בג'דה שבערב הסעודית כדי להחליט על "טיהור" המיעוטים הנוצריים במזרח התיכון. אנואר סאדאת, שהיה מקורב לאחים המוסלמים ושימש כאיש קשר בין הארגון לבין "הקצינים החופשיים" של נאצר, התחייב למדיניות של רדיפת הנוצרים הקופטים במצרים. סאדאת הכריז כי בתוך 40 שנים הקופטים "יהגרו או יהפכו להיות מצחצחי נעליים... או שימירו דתם לאסלאם". כ-15 אחוזים ממיעוט נרדף זה היגרו ממצרים בשנים הבאות. כספי הנפט של הוואהבים חלחלו אל התקשורת המצרית ושטפו את מוחה של המדינה באמצעות שידורי הרדיו, הטלוויזיה והעיתונות. בפני הנוצרים הקופטים נחסמו ההשתלבות והקידום בצבא, בשרות המדינה, באקדמיה ובמקצועות חופשיים. חל איסור לתקן כנסיות או לבנות חדשות. ההטפה לשנאת נוצרים (ויהודים) הפכה למרכיב עיקרי בתפריט האידיאולוגיה הוואהבית המוסלמית במצרים ובערב הסעודית.[6]

אוסאמה בן-לאדן, שעבד במודיעין הסעודי עד 1988, מימן את תנועת "אל-ג'מעת אל-אסלאמיה" ועוד תנועות קיצוניות אחרות. ב-1972 החלו התקפות מוסלמיות בלתי פוסקות כנגד הקופטים בשכונות קופטיות וכן בערים עם אוכלוסיה קופטית גדולה במצרים-עלית. ארגון "הג'יהאד" — נצר של "האחים המוסלמים", הופיע ב-1979 והוביל התקפות אלימות כנגד מטרות קופטיות חסרות-הגנה. מקרי אונס של נערות קופטיות, קורבנות של חטיפה והמרה בכוח לאסלאם, וכפייתן לכסות את פניהן ברעלה (חיג'אב), נפוצים גם אל תוך המאה ה-21. ב-1 בינואר 2000, ראש השנה האזרחית, נרצחו 22 קופטים באל-קושה. הרשויות המצריות התעלמו מהברוטאליות של ה'אספסוף המוסלמי' ואיש לא נענש.

השפעתה של סעודיה היתה גם ישירה ובעלת חשיבות

פוליטית. בשנות ה-70 המוקדמות לחץ המלך פייסל על הנשיא סאדת לגרש את הרוסים ממצרים. המלך פיזר כספים בנדיבות כדי לקנות תמיכה למהלך זה, ולדחוף את מצרים להתקרב אל ארה"ב. סאדת מיקם את עצמו כג'יהאדיסט כאשר יצא למלחמה נגד ישראל ב-1973, בסיוע מימון סעודי לרכישות הנשק שלו, כאז כן גם אחר כך.[7] אולם, בשעה שהסעודים שיחדו את המשטר המצרי במשך תקופות הנשיאות של סאדת ומובראק, הם מימנו את "האחים המוסלמים" כנציגות ווהאבית בתוך ארץ הפירמידות.[8]

האסלאם המצרי נטה לכיוון הווהאבי הסעודי במשך שלושה עשורים לפחות.[9] הסיסמה 'אסלאם הוא הפתרון', משמשת כנוסחה מהותית לצורה של דתיות טוטליטרית המניעה את תחומי החיים הפרטיים והציבוריים. בפגישה שהתקיימה בשנת 1975 בג'דה, בין הסעודים "לאחים המוסלמים" המצרים, הושג הסכם שהוחל גם על סניפים ב-86 מדינות. הוסכם לשחד ולשדל את כל מי שנחוץ למלחמת הקודש לאכיפת האסלאם על העולם כולו. שני אנשי-דת טרוריסטים ידועים לשמצה, שיח' עומר עבדול רחמאן ואימאן אל-זוואהירי, שהו בערב הסעודית בשנות ה-70 ובשנות ה-80, בהתאמה. בינתיים, הנשיא מובראק, הנלחם למראית עין ב"אחים המוסלמים", למעשה שיתף פעולה עמם כדי לקדם את האסלאם במצרים, אף שלעיתים הוא עצר מוסלמים מיליטנטים, כפי שעשה בפברואר 2007.

היעדר חופש אינטלקטואלי ופלורליזם דתי נורמטיבי מדגיש את מצבן הקודר של זכויות האדם במצרים. דוגמאות לדיכוי ולקנאות היו רצח האקטיביסט והסופר פראג' פודה ב-1992, דקירתו ופציעתו של הסופר וזוכה פרס-נובל לשנת 1998, נאג'יב מחפוז ב-1994, מאסרו השרירותי של סעד אל-דין איברהים וסגירת "מכון המחקר איבן ח'אלדון" שלו בין 2000 ל-2002. התאסלמותה של מצרים צועדת קדימה בעוד שאוכלוסייתה הנוצרית הכוללת ככל הנראה 12 מיליון — יש הטוענים 15 מיליון[10] — מתוך סך האוכלוסייה המצרית המונה 75 מיליון — נתונה לפחד ולרדיפה. כסף ואטביזם דתי מהווים חלק מרכזי במדיניות דיכוי זו, לאור הפלישה הסעודית אל המנטאליות והמחשבה המצרית. ארבעה מתוך תשעה-עשר הטרוריסטים שהשתתפו בפיגוע במגדלי התאומים ב-11 בספטמבר היו מצרים, חמישה-עשר מהם היו סעודים.

לבנון

בלבנון היותה בית לכנסייה ולקהילה המרונית העתיקה, נוסף על קהילות דתיות אחרות, לבנון מתגאה בעצמה כארץ של קדושה וחופש לכולם. אולם התערבותה של סעודיה בענייניה המדיניים של לבנון כדי לקדם ערביות ואסלאמיות בשם הסונים, איימה למחוק את אופייה הנוצרי של המדינה המיוחדת ביותר מכל מדינות המזרח התיכון. כבר ב-1969, המטירו הסעודים כסף על אש"ף ותמכו בהסתננות שלו אל תוך לבנון. מאוחר יותר, כאשר צרו הישראלים על מערב ביירות, באוגוסט 1982, הלחץ של הסעודים על ארה"ב הציל את אש"ף מהכחדה. הסעודים איימו להוציא את השקעותיהם מארה"ב אם לא תרסן את הצבא הישראלי.

ב-1976 סללו הסעודים את הדרך להסוואת ההגמוניה של דמשק בלבנון על ידי הצגתה כ'כוח ערבי מרתיע'. מהלך זה אושר במיני-פסגה בריאד, ב-18 באוקטובר, והעניק לתוקפנים ערביים — פלשתינים וסורים — כיסוי של לגיטימיות כל-ערבית לתקיפת הנוצרים בלבנון. לאחר יומיים, ב-20 באוקטובר, נרצחו ונשרפו חיים שבעים מרונים בכנסיית הכפר עיאשייה בדרום לבנון, על ידי טרוריסטים פלשתינים, שאנסו נשים, ערפו ראשי ילדים וקרעו תינוקות לגזרים.

ה-ADF (כוח ההרתעה הערבי) נשאר בלבנון כצבא כובש בשליטת יחידות סוריות, הרבה מעבר לששת חודשי המנדט שלו, למעשה עד אפריל 2005.[11] במשך כל השנים האלה, לא גינו הסעודים את המצור והדיכוי של אוכלוסיית הנוצרים ע"י הסורים בשכונת אשריפייה במזרח ביירות, בדאמור, בדיר עשאש ובמקומות אחרים. למרבה האירוניה, באשיר ג'מאייל, מועמד מרוני לנשיאות באוגוסט 1982, חש צורך לבקש תמיכה סעודית למהלך זה. עד כדי כך מגיעה השליטה הסעודית במישור הפוליטי בביירות.[12]

במאי 1989, הנהיג המלך פאהד, שליט ערב הסעודית, ועידה ערבית חדשה כדי לפתור את הבעיה הלבנונית. מאוחר יותר בספטמבר הוא כינס פגישה בג'דה. באוקטובר הובאו חברי פרלמנט לבנונים לטאיף שליד מכה, ותחת לחץ 'הסכימו' לרפורמה פוליטית שהשוותה את הייצוג המוסלמי בפרלמנט הלבנוני לזה הנוצרי, וחיזקה את ראש הממשלה הסוני על חשבונו של הנשיא המרוני. באמצעות ניסיונות התיווך של המיליארדר הלבנוני רפיק חרירי, סוני מצידון שנהנה מאזרחות סעודית, זרם כסף רב אל כיסם של חברי הפרלמנט. הגדרתה של לבנון השתנתה לארץ עם 'זהות ושיוך ערבי' המקיימת 'מערכת יחסים מיוחדת' עם סוריה.

הסעודים הפעילו צורות השפעה מגוונות ורבות כדי לחבל בעצמאות ובאתוס הנוצרי של לבנון. ב-1976, הסעודים גרמו לאמריקנים להציע למעשה לנוצרים להגר מארץ מולדתם. בתוך המדינה, הסעודים קנו שטחים גדולים של נכסים נוצריים פרטיים. מימון בניית מסגדים בביירות, ועידוד של מורדים סונים בסגנון ווהאבי מקבוצת "עוסבת אל-אנסאר" בצפון הרי אעקאר, היו חלק מהשיטות של הסעודים לתפוס תפקיד מרכזי בעניינים לבנוניים.

אחרי רצח רפיק אל-חרירי ב-2005, הסעודים בחרו בבנו, סעד, להנהיג את מפלגתו הפוליטית של אביו.[13] בעוד

שהמאבק בין הסונים לשיעים בלבנון מקצין, ערב הסעודית נשארת מחויבת למטרה ארוכת הטווח לאסלם את לבנון ולמחוק ממנה את הנצרות. למען מטרה זו עלולים הסעודים במשך הזמן להכריח את ביירות להעניק אזרחות ל-400,000 פליטים פלשתינים סונים, נטולי זכויות אזרח, כדי לחזק את הקהילה המוסלמית כנגד הקהילה הנוצרית בתוך המדינה.

ישראל

ערב הסעודית מחויבת להשמדת המדינה היהודית בישראל. המלך עבדול עזיז איבן סעוד, מייסד הממלכה, סיפק את ההכרזה הדוגמאטית הדרושה לנציג הבריטי בכווית ב-23 לנובמבר 1937: "שנאתנו ליהודים החלה עוד כאשר הרשיע אותם האל כעונש על שרדפו ודחו את ישו הנוצרי ומאוחר יותר על שדחו את נביאו הנבחר [מוחמד]". המלך פאהד, בנו, קרא לג'יהאד ב-1986 על מנת "להשיב את פלסטין האסלאמית" ולממש "את החזרתן של הזכויות הפלסטיניות."[14] שיח' סאלאח בן מוחמד אל-בודיאר, מטיף ווהאבי במסגד במדינה, התפלל לאללה ב-2002 "להביס את תופסי השלטון היהודים... ולהרעיד את המדינה מתחת לרגליהם, להחדיר פחד אל ליבותיהם, ולתת אותם לבז למוסלמים... הוי אלוהים... הרוס אותם, הפץ אותם, והשמידם בקרוב."[15]

מטרותיה האמיתיות של סעודיה כלפי ישראל לא הוסתרו מעולם, אם כי עורפלו בענן אבק של דיפלומטיה ערבית. ב-1974 מינו הסעודים את יאסר ערפאת לסגן נשיא של "ארגון הוועידה האסלאמית", אשר כלל את אש"פ כחבר מהשורה. לאחר מכן, הכירה "הליגה הערבית" באש"פ כנציג היחיד והלגיטימי של העם הפלשתיני, בעקבות זאת באה גם ההכרה של האו"ם באש"פ בנובמבר 1974. שנה לאחר מכן, הושמצה ישראל ע"י העצרת הכללית של האו"ם בהחלטה לפיה "ציונות היא גזענות".

תוכניתו של פאהד מ-1981-1982 קידמה את הטרמינולוגיה הפוליטית של 'מדינה פלשתינאית' ובו בזמן שידלה את ארה"ב להתחיל בדו-שיח עם אש"פ. המתינות מוליכת השולל של סעודיה עלתה מדרגה שני עשורים מאוחר יותר, כאשר ב-2002 הנסיך הסעודי באנדר, השגריר בוושינגטון, שכנע את הנשיא בוש לקרוא ל'פתרון של שתי מדינות' — פלשתין לצד ישראל — כמדיניות החוץ האמריקנית במזרח התיכון. 'מפת הדרכים' המתעתעת של בוש היא תוצר של פעולה פוליטית סעודית.

אחרי 1967, עם ניצחונה הצבאי המדהים של ישראל נגד שלוש מדינות ערביות, סופק כסף סעודי לפדאיון שפעלו נגד ישראל מתוך בסיסים בירדן. החל משנות ה-70 הוענק לאש"פ סך של 40 מיליון דולר — יש הטוענים 100 מיליון דולר — בשנה על־ידי ערב הסעודית.[16] נדיבות זו הועתקה מאוחר יותר לחמאס, סניף של "האחים המוסלמים" ושל "תנועת ההתנגדות האסלאמית" הפלשתינאית. התמיכה הכספית הסעודית בחמאס החלה עוד בימיו המוקדמים בעזה; מאוחר יותר, ב-1998, התקבל בברכה מנהיג החמאס, השיח' אחמד יאסין בממלכה הסעודית. בביקור זה הוענקו לו טיפול רפואי ומתנה בסך 25 מיליון דולר. עם פרוץ "אינתיפאדת אל-אקצה" באוקטובר 2000, התרחבה התמיכה הסעודית בחמאס, הן בארגון והן במשפחות השאהידים. ישנו דו"ח הטוען שבמשך 18 חודשים, מתחילתה של האינתיפאדה ועד 2002, סיפקו הסעודים לקבוצות אסלאמיות ולרשות הפלשתינאית סך כולל של 500 מיליון דולר — חלק מהסכום הגיע לחשבונותיו הפרטיים של ערפאת וחלק לחמאס.[17] העיתונות הסעודית, הנשלטת ע"י הממשל, הילל בדרך כלל את הרוצחים המתאבדים הפלשתינאים, כגון עבד אל-באסט עאודה אשר התפוצץ במלון בנתניה באפריל 2002 והרג 29 אורחים יהודים אשר באו לחגוג את חג הפסח.[18] ב-2003, 60 אחוזים מהתקציב של החמאס הגיעו מערב הסעודית. כזכור, עוד ב-1995 כללה ארה"ב את החמאס ברשימת ארגוני הטרור.

בינואר 2006 זכה החמאס ברוב המושבים בבחירות לפרלמנט הפלשתינאי והקים ממשלה בראשות איסמעיל האנייה. ב-13 בנובמבר באותה שנה, דווח כי דובר החמאס, מושיר אל-מסרי, נשא עמו 2 מיליון דולר, אותם קיבל בערב הסעודית, כאשר עבר דרך מחסום רפיח אל תוך רצועת עזה.

אף שכסף סעודי וטרור פלשתינאי הפכו לצירוף קטלני במשך שנים רבות, אין להתעלם משיתוף פעולה דיפלומטי. כאשר טרוריסטים של אש"פ חטפו ורצחו דיפלומט אמריקני בשגרירות הסעודית בחרטום, במארס 1973, נותר השגריר הסעודי ללא פגע. ההכרה הבינלאומית הגורפת באש"פ, כמו לדוגמה על ידי הקהילה האירופית ביוני 1980, היתה במידה רבה הישג סעודי. גם את ההכרה האמריקנית בסוף 1988, יש לראות באותו אור. במשך כל תקופה זו זרם כסף סעודי לכיסיו של ערפאת: ב-1982, לפני הפלישה הישראלית ללבנון שהחלה ביוני, העניקו הסעודים לאש"ף 250 מיליון דולר כדי לרכוש נשק מן הגוש הסובייטי.

המלך הסעודי עבדאללה אירח משלחות של אש"פ ושל חמאס בעיר מכה, בפברואר 2007, כדי להביא להסכם בין הצדדים אשר יוביל לממשלת אחדות לאומית ברשות הפלשתינית. מכל ארצות ערב והאסלאם, רק ערב הסעודית נהנתה מסמכות פוליטית ומוסרית המאפשרת לכפות פיוס — ולו רק כמשחק פוליטי סמלי — בין הנצים הפלשתינים. המפתח לכל המאמצים האלה הוא הרצון להמשיך את קיומה של המלחמה הפלשתינית נגד ישראל.

ערב הסעודית והעולם

הסעודים הזרימו מיליארדי דולרים לתמיכה בקנאות האסלאמית, באידיאולוגיה ווהאבית, ובהתקוממויות טרוריסטיות של תומכיהם ברחבי אסיה ואפריקה: "אל-קעידה" של אוסאמה בן-לאדן, "המוג'אהידון" של הטאליבן באפגניסטן, "הג'יהאדיסטים" בבנגלדש, "לוחמי אבו סאיאף" בפיליפינים, לוחמי ה"לאסקאר ג'יהאד" באינדונזיה, לוחמים מוסלמים באריתריאה ובסומליה, המוסלמים האויגהורים (Uighur) בסין, חסן אל-טוראבי ו"החזית הלאומית המוסלמית" שלו בסודן, "הקבוצה המזוינת המוסלמית" באלג'יריה וקבוצות הג'יהאד הסאלאפיסטי במרוקו.[19] כוח אדם סעודי וכן אספקה בלתי נדלית של עותקי הקוראן הפגינו את מעורבותה של ריאד בצ'צ'ניה, בוסניה וקוסובו נגד כוחות רוסיים וסרביים, בהתאמה. בצ'צניה, הנהיג אבו וואחיד, לאומן סעודי, את המורדים בחזית המזרחית נגד הצבא הרוסי, בעוד שאזרח מוסלמי אחר הנודע בשם אמיר ח'טאב, שנלחם באפגניסטן, נהרג בצ'צ'ניה במארס 2002. מטיפים מיסיונרים ווהאבים ומרכזי אימונים הופעלו ליד דאגסטן בהרי הקווקאז.

ערב הסעודית — "האמא הפוליטית של הפונדמטליסטים" לפי ג'ודית מילר וכן, לדבריה של בת-יאור: "ספקית הטרור הבינלאומי הגדולה ביותר בעולם"[20] — הייתה מקור התמיכה הכספית העיקרי של מלחמת המוג'הידין האסלאמית נגד הסובייטים באפגניסטן במשך העשור של שנות ה-80. ההערכה היא כי הסעודים העניקו לג'יהאד האפגאני כ-500 מיליון דולר בשנה.[21] בעקבות הצלחתה של המלחמה הקדושה מילאו "הערבים האפגאנים", שכללו בעיקר מצרים וסעודים, את שורותיו של ארגון "אל-קעידה" בהנהגתו של אוסאמה בן-לאדן. נסיכי בית המלוכה הסעודי הקימו את "אל-קעידה", מתוך סולידאריות או כשוחד, כדי להשאיר אותם מחוץ לערב — או מתוך שתי הסיבות גם יחד.[22] עד מארס 2005, אזרחים סעודים היוו את האחוז הגדול ביותר מבין המוסלמים שנהרגו בהתנגשויות בעיראק. העוינות הווהאבית כלפי השיעים מתמזגת היטב עם המאבק הקנאי נגד 'מסע הצלב' האמריקני מן המערב.[23]

אירופה, מצידה, יכולה כבר להיחשב כיבשת של ד'ימים, 'נסבלת ומוגנת', שקועה ומתומרנת על ידי דוקטרינת "יורביה". שיח' יוסוף אל-קרדאווי, מצרי שלימד בקאטאר, הצהיר בדרשתו 'כיבוש רומא', ב-2 בדצמבר 2002, כי ה"אסלאם עוד יחזור לאירופה... אנו נקים פה צבא של מטיפים ומורים... האירופים יתאסלמו"; בדומה לו, ראש "האחים המוסלמים" במצרים הצהיר ב-2004 כי 'האסלאם יפלוש לאירופה ולאמריקה, מכיוון שיש לאסלאם הגיון ומשימה'. אירופה נפגעה על ידי פיגועים של מוסלמים בלונדון, התקפות על רכבות במדריד, מהומות בפריס, וכן השפלות ותקיפות במקומות שונים ברחבי היבשת. ערב הסעודית רואה עצמה אחראית לחינוך אסלאמי של המוסלמים בצרפת ועל כן היא מציעה לצעירים מלגות ללימודי דת בממלכה הסעודית, או לחלופין, במדראסות בפקיסטן או במצרים. השקעה זו בלימודים מכינה לוחמים ג'יהאדיסטים עתידיים למען האסלאם.

ארה"ב וערב הסעודית חלקו אינטרסים משותפים בכמה וכמה סוגיות פוליטיות הנוגעות בעניינים אזוריים וגלובליים. כבר לפני שנים רבות הן ניסחו את ברית ה'נפט תמורת נשק' במטרה אסטרטגית שמרנית לשתף פעולה כנגד כוחות קיצוניים. מערכת יחסים דו-צדדית זו הדגישה, כמרכיב חשוב, את תפקידה של קבוצת קארלייל, שבה למשפחת בוש הנשיאותית תפקיד חשוב, כבנק מסחרי גלובלי הקשור בעסקאות ארוכות טווח עם הסעודים. חברות אמריקניות ניהלו שירותי אימונים צבאיים עבור הסעודים. הנסיך אל-ואליד איבן-טלאל, נכדו של עבדול עזיז שהקים את ממלכת המדבר, הפך להיות משקיע מרכזי ב"בנק סיטיגרופ" (Citygroup Bank).[24] ההשקעות הסעודיות בארה"ב נאמדות ב-800 מיליארד דולר וכ-100,000 רכישות בתים משקפות חדירה כספית עמוקה לכלכלה ולחברה האמריקאית.[25]

אולם, כאשר חימשה וושינגטון את ערב הסעודית במערכות נשק מתוחכמות, כגון מטוסי ראדאר מסוג AWAC ב-1981, וסייעה בהגנתה במשך מלחמת המפרץ ב-1990-1991, ניצבו הסעודים מבחינה פוליטית בקוטב ההפוך מאמריקה. סביר להניח שכסף ובנקאים סעודים תמכו באופוזיציה המוסלמית שקמה כנגד השאח האירני, בעל ברית של אמריקה, ותמיכתם הביאה את האסלאם הקנאי לשלטון בטהראן ב-1979.[26] מאוחר יותר התנגדה ערב הסעודית להסכם קמפ-דיוויד, שהושג בתיווך אמריקני, בין ישראל למצרים ב-1979, וגם להסכם בין ישראל ללבנון, שהושג גם הוא בתיווך אמריקני ב-1983. ההכרה הסעודית בשלטון הטליבאן באפגניסטן ב-1996 עלתה בקנה אחד עם הדוקטרינה הווהאבית, אך היא עוינת למדיניותה של וושינגטון. שום מדינה ערבית לא טיהרה את אש"פ בעיני קובעי המדיניות האמריקניים כמו ערב הסעודית. הקשר בין האסלאם הרדיקלי לבין טרוריזם משך תשומת לב הולכת וגוברת, במיוחד כאשר 15 מתוך 19 המחבלים המתאבדים, בהתקפה הענקית על מגדלי התאומים ב-11 בספטמבר, היו סעודים.

הנסיך באנדר איבן סולטן, נכדו של עבדול עזיז איבן סעוד, שימש כשגריר בוושינגטון ושילם עמלות בכדי לקדם מכירות נשק אמריקאי לממלכה הערבית. מאוחר יותר נתגלה כי אשתו חתמה על צ'קים שכספיהם מימנו קבוצת טרוריסטים בארה"ב שהשתתפו במתקפה על מגדלי התאומים ב-11 בספטמבר. הסצנה לאחר הפיגוע, כאשר הסעודים טסו מנמל התעופה קנדי בשעה שכל התחבורה

האווירית קורקעה, נראתה כתיאטרון פוליטי שנועד להסתיר את המעורבות הסעודית בתקיפה הנוראה של הג׳יהאד בארה״ב. מוזרה לא פחות היא העובדה כי אזרחים סעודים, אף שלקחו חלק במספר אירועי ג׳יהאד באפגניסטן ובבוסניה, קיבלו בקלות אשרות כניסה לארה״ב בזמן שתכננו פיגוע טרור נגדה על אדמתה. ה-FBI לא חשד בהם ובהתנהגותם גם כששהו בתוך ארה״ב.[27]

השקעות כספים סעודיים בחינוך אסלאמי אפשרו הקמתם והפעלתם של 210 מרכזים אסלאמיים, 1,500 מסגדים ו-2,000 בתי ספר לחינוך ילדים מוסלמים ברחבי אירופה, אסיה ואמריקה (הצפונית והדרומית).[28] התפשטותו של הוואהביזם הניאו-פונדמנטליסטי במערב באמצעות רשתות משומנות היטב של חברות ואגודות, בצירוף מטיפים מן ״האחים המוסלמים״ מהווה ג׳יהאד רוחני גדול-ממדים. שמה הטוב של ערב הסעודית ועובדת היותה בעלת ברית של ארה״ב מסייעים לאסטרטגיית החדירה.[29] המחלקות ללימודים אסלאמיים באוניברסיטאות ידועות בארה״ב מעניקות לגיטימציה אקדמאית לטקטיקת ההסתננות הסעודית. בשנת 2006 למדו 14,000 סטודנטים סעודים במכללות ובאוניברסיטאות בארה״ב, יותר מכפליים מאשר ב-2001. מוסדות צדקה אסלאמיים בארה״ב הממומנים על ידי ערב הסעודית מהווים כלים של המדיניות הסעודית ומשמשים כצינורות לפעילות טרוריסטית נגד ארה״ב.[30] האסטרטגיה הסעודית מכוונת לאסלאמיזציה של אמריקה הליברלית — לא פחות.

החדירה האסלאמית לחברה האמריקנית באה לידי ביטוי במספר דרכים: דרישה לחדרי תפילה במפעלים, שעות פעילות נפרדות לגברים ונשים בבריכות שחיה ציבוריות, הפרדה פיזית בין גברים ונשים בחדרי כושר, שמירת הזכות לנהגי מוניות מוסלמים שלא להסיע נוסעים הנושאים עימם משקאות חריפים והזכות להשמעת קריאות מואזין מחרישות אוזניים, מהמסגד המקומי. בשנים האחרונות אירעו מספר תקריות בהן הפריעו סטודנטים מוסלמים לדוברים באוניברסיטאות ומנעו קיומם של אירועים באמצעות מחאות קולניות. הרוח הפונדמנטליסטית של הוואהביזם חונקת את הדיון ואת הבדלי הדעות באמריקה.[31] המוסלמים דוחים אפשרות של השתלבות וחותרים לשנות את הנוף התרבותי של ארה״ב.[32] כבר כיום ישנם כ-3,000 מסגדים, או יותר, באמריקה הפגיעה. מסגד חדש מתוכנן להיבנות בעיר בוסטון במימונו של הבנק לפיתוח בג׳דה, חברה בת של ״ארגון הוועידה האיסלאמית״ המונהג על ידי סעודיה.[33] ממסגד אחד בלבד בשנות ה-70, צמח מספרם של המסגדים במטרופולין של יוסטון ל-94 בשנת 2007. פעילותה המיסיונרית של ״הדעווה״ האסלאמית מגיעה לכנסיות ולבתי כלא בניסיון להפיץ את דתו של מוחמד בקרב העם האמריקני.

אף על פי שהיא מגינה על ערב הסעודית במזרח התיכון, אמריקה מותקפת בתוך ערב הסעודית. ב-1995 הותקפו אוטובוס אמריקני בג׳דה ובסיס של המשמר הלאומי הסעודי בריאד, שבו נהרגו חמישה אמריקנים; בשנת 1996, בהתקפה על מגדלי חובאר שליד דהראן, נהרגו 19 חיילים אמריקנים. כאשר אל-קעידה, או תא טרור בתמיכת אירן כמו במקרה של חובאר, מוציא לפועל פיגוע בערב הסעודית הוא נמנע מלפגוע באזרחים סעודים ומתמקד באמריקנים או ב׳כופרים׳ זרים אחרים.

גאות הנחשול האסלאמי שפגע בבאלי ובבאסלן, ולפני כן הביא להרס בניו-יורק ובוושינגטון, רודף עתה את כוחותיה של ארה״ב בעיראק ובאפגניסטן. קודם לכן הוא גרם ליציאתם של כוחות אמריקניים מלבנון ומסומליה. יש המכנים את המשטר הוואהבי הסעודי ״מרושע״ ו״אנטי אמריקני״[34]; אם כי יש קולות אחרים, כמו של השגריר ג׳יימס אקינס (Akins) והמלומד ויליאם קוואנדט (Quandt) שדיברו בזכות הברית האמריקנית-סעודית וכינו אותה חזקה והכרחית.[35]

מסקנות

בדצמבר 2006 הציעה ״הקבוצה לחקר עיראק״ בראשותו של מזכיר המדינה לשעבר ג׳יימס בייקר, תפיסת מדיניות אמריקנית המבוססת על סעודיה במזרח התיכון. פירושו של דבר, המשך הנטישה של האוכלוסייה הנוצרית במצרים על ידי תמיכה ביחסים האסטרטגיים בין וושינגטון לקהיר, וגם נטישתה של האוכלוסייה הנוצרית המשמעותית ביותר מבחינה פוליטית, זאת שבלבנון, והעלתה כקרבן לטובת הדיאלוג בין ארה״ב לסוריה. שיתוף הפעולה בין המערב ׳הנוצרי׳ לבין ״הג׳יהאד האיסלאמי״ יביא לסופה של הנצרות המזרחית. כאן המקום להיזכר במדיניות האמריקנית כלפי העם הסרבי, שטענה כי קיימת ״ציפייה צינית שהאכלת המוסלמים המקומיים בפרוסות של נצרות בלקנית תשמור מפני פריצת השד המוסלמי מן הבקבוק.[36] נוצרים גורשו מקוסובו וארגון ה-KLA הממומן על ידי הסעודים הגדיל את כוחו. כאשר ארה״ב נמנעה מלכבוש את בגדאד במלחמת המפרץ בשנת 1991 או כאשר היא תמכה במוסלמים הבוסנים כנגד הסרבים בשנות ה-90 ביוגוסלביה לשעבר, היו אלה ידיים סעודיות שעיצבו את מדיניותה של וושינגטון באזורי מלחמה משמעותיים לאסלאם.[37]

כאן מתגלה הלך רוח של פייסנות אמריקאית בכל הנוגע לענייניה עם ערב הסעודית. ג׳יימס בייקר, המעורב פוליטית וכלכלית עם הסעודים במשך עשרות שנים, אינו מסוגל להפעיל שיקול דעת עצמאי בהערכת האינטרסים של ארה״ב. משרד עורכי הדין שלו מייצג את בית המלוכה הסעודי בתביעה כספית שהוגשה על ידי משפחות

הקורבנות של ה-11 בספטמבר. הדו"ח שלו קורא בעזות מצח לוושינגטון לגרום לישראל 'להחזיר את הגולן לסוריה' וכן לאפשר את שיבת הפליטים הפלשתינאים. ה'סעודיזציה' של מדיניות וושינגטון לא יכולה להיות בוטה ומבישה יותר.[38]

הנשיא לשעבר ג'ימי קרטר היווה גם הוא מוקד ביחסיה של סעודיה עם ארה"ב, כאשר המלך פאהד העניק 7.6 מיליון דולר ל"מרכז קרטר" באוניברסיטת אמורי. אחיינו, הנסיך אל-וליד בין-טלאל תרם לפחות 5 מיליון דולר. קרטר, המגלה אהדה לאש"פ וגמישות ביחס לחמאס, רואה את הסעודים כידידיה ובעלי בריתה של ארה"ב.[39]

באוקטובר 2006 הצהיר המלך עבדאללה: "אנו נלחמים בטרוריזם ובקיצוניות בקרבנו. מדוע נממן אותם במקום אחר?"[40] אולם לפי השקפת העולם הוואבית, תמיכה סעודית במלחמה הפלשתינית נגד היהודים וישראל ותמיכה במקריבים את חייהם למען אמונתם, מהווה תמיכה במלחמת קודש ולא בטרור.

בימים שלאחר המלחמה בין ישראל לחיזבאללה בקיץ 2006, דווח כי ארה"ב חסמה העברה של נשק וטכנולוגיות לישראל. בתקווה להשיג את שיתוף הפעולה של ריאד בנוגע לתסבוכת העיראקית, וושינגטון פייסה את ערב הסעודית על ידי דחיקתה של האסטרטגיה הישראלית לשוליים.[41]

המטרה האסטרטגית והדתית ארוכת הטווח של ערב הסעודית היא להרוס לגמרי את המערב. מטרה זו אפשר להשיג באמצעות שילוב של מספר דרכים: **דרך כלכלית** — שימוש בנשק הנפט (גבייה של 65$ לחבית נפט שהפקתה עולה 4$) כדי להרוס את הכוח התעשייתי של המערב; **דרך פוליטית** — על ידי חדירה למוסדות השלטון בוושינגטון כדי להשפיע על מדיניות החוץ שלה במזרח התיכון; **דרך דמוגרפית** — על ידי הגדלת האוכלוסייה המוסלמית באירופה ובאמריקה; **דרך דיפלומטית** — על ידי העסקת גופים בין-לאומיים שיחזקו את הכוחות הערביים והמוסלמים בעולם; **דרך צבאית וכמו-צבאית** — באמצעות רכישה של יכולות צבאיות, אולי אף גרעיניות, וכן תמיכה במאבקים מיליטנטיים וטרוריזם נגד מטרות מערביות.

מזכיר המדינה הנרי קיסינג'ר ושר ההגנה ג'ימס שלזינגר רמזו ב-1974, שארה"ב עלולה להשתמש בכוחות צבאיים כדי להשתלט על שדות הנפט במפרץ, כולל אלו השייכים לסעודים. רמז זה הועלה בעקבות אמברגו הנפט נגד ארה"ב ב-1973-1974 והסכנה שניצבה בפני העולם התעשייתי. אחרים טענו כי כיבוש שדות הנפט או השמדתם תגרום לתגמול ערבי בממדים ענקיים.[42] לימים התברר כי התקפות ערביות פגעו בערים אמריקניות ללא התקפות אמריקניות על שדות הנפט הערביים.

במארס 2002, בעוד זיכרון אירועי ה-11 בספטמבר טרי, הכריז הפנטגון כי ערב הסעודית אינה עוד בעלת ברית במלחמה נגד הטרור. שליחים של 27 מדינות, ללא ערב הסעודית, השתתפו בפגישה בנושא זה עם מזכיר ההגנה דונלד רמספלד.[43] באותו קיץ, בתדרוך סודי של "תאגיד ראנד" (Rand Corporation) בפנטגון, תויגה ערב הסעודית כ'אויבת'. קבוצת "ראנד" קראה לממשלו של בוש להורות לסעודים להפסיק את ההתבטאויות נגד ארה"ב וישראל ולפרק 'ארגוני צדקה' אסלאמיים. אם לא יסכימו, צריכה ארה"ב לסמן כמטרה את הנפט הסעודי, את הרכוש הסעודי בארה"ב וכן את עריה הקדושות של סעודיה.[44]

שינוי הפרדיגמה הפוליטית המזרח-תיכונית והעולמית בוושינגטון כלפי ערב הסעודית יחייב כמה פעולות נועזות:

1. התייחסות לאסלאם כאמונה מיסיונרית מיליטנטית ואנטי-אמריקאית;
2. הטלת הגבלות על בניית מסגדים באמריקה;
3. תמיכה בנוצרים ברחבי המזרח התיכון, במיוחד במצרים ובלבנון;
4. ביצוע תקיפות, בנסיבות מיוחדות, נגד אתרים אסלאמיים.

נוסף על כך, התמיכה האמריקנית בישראל, אף שהיא מאפיין מסורתי של מדיניות וושינגטון במזרח התיכון, צריכה להיות משודרגת בפומבי, עקבית ובעלת השלכות אסטרטגיות ארוכות טווח.

אחרי שהוציאו סכום משוער של כ-87 מיליארד דולר, מ-1973 עד 2002, כדי לקדם את הדע'ווה הוואהבית (הטפות ומיסיונריות) בכל רחבי העולם וכ-500 מיליון דולר למען המערכה הטרוריסטית של אל קעידה בין השנים 1992-2000, הסעודים חותרים לניצחון עולמי.[45] תוכניתם ארוכת הטווח של הסעודים צופה לא פחות מאשר התאסלמות של אמריקה עצמה כיעד סופי.

הכרת האויב היא הסוד לסיכולו ולהבסתו בבוא הזמן. ■

הערות

1. ראה באופן כללי Sherifa Zuhur, *Saudi Arabia: Islamic Threat, Political Reform, and the Global War on Terror,* Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, March 2005.
2. Dore Gold, *Hatred's Kingdom: How Saudi Arabia Supports the New Global Terrorism,* Washington: Regnery, 2003, chapter 7.
3. Rand Project Air Force, *Beyond al-Qaeda,* Part 1 – The Global Jihadist Movement, 2006, p. 45.
4. *Mashrek International,* December 1984, p. 33. בדומה לנצרות והיהדות גם הבוהיזם הוא יעד של שנאת האיסלאם, וזכור חורבן הפסלים הבודהיסטים בידי טאליבן, אפגניסטן, 2001.
5. Richard P. Mitchell, *The Society of the Muslim Brothers,* London: Oxford University Press, 1969, pp. 131, 247.
6. See *Copts in Egypt: A Christian Minority Under Siege,* Editor-in-Chief Martyn Thomas and Co-Editor-in-Chief Adly A. Youssef, Zurich: G2W V&R, 2006.